

С.МАРКЕЛОВА

ОСОБЕННОСТИ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ОБРАЗОВ В ПЬЕСАХ ТЕАТРА АБСУРДА (НА МАТЕРИАЛЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ С. БЕККЕТА, Г. ПИНТЕРА, Н. СИМПСОНА)

В статье представлен комплексный анализ особенностей художественных образов в пьесах театра абсурда. Показано, как непосредственная проекция идеи абсурдности окружающего мира на систему художественных образов приводит к созданию и углублению эффекта абсурдности, дистинктивной черты драматургии этого направления. Рассматриваются как образы персонажей, так и некоторые символические образы, а также образ художественного пространства и времени.

Ключевые слова: театр абсурда, эффект абсурдности, художественный образ, художественное пространство и время.

S.MARKELOVA

PECULIARITIES OF IMAGERY IN THE PLAYS OF THE THEATRE OF THE ABSURD (BASED ON THE WORKS BY S. BECKETT, H. PINTER AND N. SIMPSON)

The paper provides a complex study of the peculiarities of imagery in the plays of the Theatre of the Absurd. It is shown that a direct projection of the idea of absurdity of the world on the system of imagery leads to the creation and deepening of the effect of the absurd, a distinctive feature of the Absurd Drama. Different images are considered: those of the characters, some symbolic images as well as the images of artistic time and space.

Key words: the Theatre of the Absurd, the effect of the absurd, imagery, artistic time and space.

УДК 82-32Ахундов(045)

УЛЬКЯР МЕДЕТОВА

ОПИС СТАРОЇ І НОВОЇ ЖИТТЯ В ОПОВІДАННЯХ С. С. АХУНДОВА

У статті проаналізовано оповідання С.С.Ахундова «Честь», «Інфекційна хвороба», «Дивись, мене немає», «Молода друкарка і старий письменник» і виявлено ставлення автора до нового і старого життя.

Ключові слова: оповідання, старе життя, нове життя, традиції.

Нове співтовариство (радянське співтовариство) порівнюється з минулим життям (до 1920 року) у вигляді оповідань, написаних письменником Сулейманом Сани Ахундовим для дітей, і перевага завжди віддається новій спільноті. Письменник розглядає революцію як позитивну подію; схвалює й акцептує нове життя, його громадянську рівноправність, свободу жінок, культурний розвиток, дії, здійснені щодо надання освіти громадянам.

Загалом, своєрідні особливості художньої прози Азербайджану, яка почала формуватися після 1920 року, мали художньо-естетичні принципи. «Революційний переворот відбувався не лише у формі заміщення старої форми правління на нову, повалення експлуататорських класів. Також протікав процес потужної, швидкоплинної зміни у свідомості, культурному світогляді, стосунках людей. Життя і час передбачили глибоку потребу в нових людях, які зможуть узагальнити всі основи, історичну гегемонію, ідеал і прагнення нової за своїм характером, співвідношення і мораллю побудови суспільства та поширювати їх. Незважаючи на те, що у всіх сферах суспільного життя, створеної широкими умовами для формування нової людини, почалося особливе поживлення, процвітання і підйом, старовина, консерватизм поки ще були дуже дієвими».¹

У ці роки основна ідейно-художня особливість прози чітко проглядалася в її прониканні в щоденні події, нововведення, що відбуваються в побуті. У творах таких письменників, як Д. Мамедгулузаде, А. Хагверлієв, А. Шаїр, Д. Джаббарли, описувалися почуття, внутрішні переживання людей після квітневого перевороту. Письменники, висвітлюючи буденні і щоденні подробиці життя, оживляють і критикують пережитки старого, що залишилися в різних закутках побуту, зіставляючи з ними нововведення, які вони побачили в житті.

Звичайно ж, у творах 1920-их років критика старого, відсталого і пропаганда сучасного не подавалися однаково. В оповіданнях Д. Мамедгулузаде ознаки протесту проти жіночого безправ'я, суспільної несправедливості виражалися більш яскраво. Гостра критика старих традицій і звичаїв, заклик до сучасного були провідними мотивами у творах, надрукованих письменником у 1920-их роках («Ягня», «Четки хана», «Може бути, повернуть», «Солов'ї поезії», «Східний факультет»). Письменник з різкістю, властивою критичному реалізмові, зображав відсталість і неуцтво, які він бачив у співтоваристві, негативи морального стану людей².

Опис нового життя і людей з новим мисленням, які з'явилися вирощених під впливом нових суспільних обставин, згадується і в

¹ Історія Азербайджанської радянської літератури : [у 2 т.]. – Т. 1. – Баку, 1976. – С.111–112

² Докладно див: Мамед Мамедов. Твір Джаліла Мамедгулузаде. Баку, 1963; С.Фірудін Гусейнов. Велика правда в звичайних випадках. Баку

творах А. Хагвердієва. В його оповіданнях, написаних у 1920-их роках («Люстра», «Розмова», «Боротьба з капіталізмом» тощо), на підставі конкретних епізодів і картин порівнюється дореволюційний, важкий спосіб життя народу з новим життям після революції. Т. Муталімов, що пояснює характер такого порівняння, пише: «Таке порівняння спостерігаємо в зображенні долі азербайджанських жінок за оповіданням «Люстра», майбутнього купців за оповіданням «Боротьба з капіталізмом», в житті, головним чином, експлуататорів і, частково, трудящих за оповіданням «Розмова»¹. Пропаганда нової спільноти також відчувалася у творах Абдулли Шаїга і Джафара Джаббарли. А. Шаїг з почуттям глибокої симпатії створював образи чесних людей. Жінка і садівник дядько Азім, описані в його оповіданні «Маги і сестра», є бідними людьми, які пережили страждання і позбавлення «строого світу». Описуючи старе життя цих людей, А. Шаїг пробуджує в читача почуття відрази до такого життя. Події та образи, що описуються в цьому творі, також відображають симпатію письменника до нової спільноти.

Становище жінки в співтоваристві, рівноправність яскраво подано у творах Д. Джаббарли. Його «Гюльзар», «Ділара» і «Дільбар» близькі один до одного за сюжетом. У фундаментальній книзі «Історія Азербайджанської радянської літератури», в якій дається конкретний науковий аналіз цих творів, ми читаємо: «Сюжети в кожному з трьох творів автора (маються на увазі твори «Гюльзар», «Ділара» і «Дільбар») завершується описами, що наводяться наприкінці... Живі тенденції, природні почуття людини над вигаданими звичаями і правилами удаваної поведінки. Брат Гюльзар, Аслан, та її наречений Мансур відчувають її невинність, а також що вчинене насильство є лише наслідком звичайної випадковості. Однак, вигадані звичаї і традиції з боку спільноти настільки заволоділи їхньою свідомістю, що вони не можуть діяти зі здоровим глуздом і розважливістю. І любов, і людяність, і живі почуття приносяться в жертву ідеалізованим старими законами моралі»².

Асіф Рустамлі, що є автором останньої науково-дослідної праці про Д. Джаббарли, на відміну від попередників, аналізує ці

¹ Тахсін Муталлімов. Поетика Абдуррагім-бека Хагвердієва. Баку, 1988, стор 151.

² Історія Азербайджанської радянської літератури : [у 2 т.]. – Т. 1. – Баку, 1967. – С.123–124.

твори з цілком оригінальної позиції. Згідно з його розрахунками, в перших творах, написаних Д. Джаббарли в 1920-их роках, між інших і в творах «Гюльзар» і «Дільбар», є символічні ознаки; в особі невихованої людини в білій шубі письменник зобразив Російську державу, на прикладі Гюльзар він відбив незалежність Азербайджану: «Безумовно, під виглядом невідомого невихованого жителя в білій шубі, який щоразу покладався на фізичну силу і здійснював свої наміри із застосуванням насильства, автор мав на увазі білого ведмеда. А в літературі завжди білий ведмідь символізував Російську імперію, яка не перестає бажати руйнувань, руйнувань, агресії. А непорочна, чиста, наївна, в той же час сирота, беззахисний підліток Гюльзар в цьому творі подано як символ незалежності Азербайджану»¹.

У творах С. С. Ахундова, написаних в 1920-1930-их роках, переважно описано світлі сторони життя. Він порівнював нове життя зі старим, підтримував вимоги нової спільноти. «Письменник з упевненістю пропагує велику силу позитивних якостей людини, доброзичливості, благородства та духовної чистоти перед негативними якостями, підробленістю і заздрістю, а також пропагує перемогу над брудною пристрастю, логічністю подій зсвідчуючи перевагу доброти і правди перед злочином, обманом і хитрощами. Він описує мудрість, людяність, мужність і відвагу простих людей, трудящих з особливою любов'ю, ентузіазмом»². Ці переваги характерні для таких творів С. С. Ахундова як «Честь», «Інфекційна хвороба», «Дивись, мене немає», «Молода друкарка і старий письменник». Духовна чистота, чистосердечність і бездоганність у характері таких образів, як Гюльсюм, Рашид, Наргіз, тітка Сона, дідусь Будагов, змальованих письменником природними фарбами, ґрунтуються на психології народу. Більшість образів, описаних у цих творах, є образами молодих людей. Вони іноді роблять неправильні кроки, антигуманістичні дії під впливом отриманого старого виховання, середовища проживання і оточуючих людей старого культу. Письменник за допомогою переконливих картин зображує їх духовне очищення і перевиховання як людей, які відповідають духові нової спільноти.

¹ Асиф Рустамли. Джафар джаббарли: жизнь и среда. – Баку, 2009. – С. 252

² Історія Азербайджанської радянської літератури : [у 2 т.]. – Т. 1. – С. 120

У творі «Честь», написаному на тему свободи жінки, зображено нещастя, що виникли в результаті невігластва – гіркі наслідки неправильного виховання, трагедії, що виникли внаслідок застарілих міркувань, скритиковано старе. У центрі подій, описаних у творі, – Рашид. Двадцятирічний юнак – здоровий, безстрашний хлопець. На вигляд він горда людина, яке прагне жити по честі. Проте, міркування Рашида про честь, мужність повністю застарілі. Рашид вважає, що прогулянка дівчат, молодлиць без чадри і з відкритим обличчям у місті – ознака безсоромності. Тому він хоче вбити свою сестру Лейлу. Незважаючи на старання матері відрадити його від цієї думки, Рашид не полишає застарілих міркувань і перетворюється на вбивцю. Письменник узагальнює антигуманістичну сутність застарілих міркувань і норм моралі в особі Рашида. Він критикує конкретно не одну особу, а, загалом, умови виховання таких Рашидів, нелюдські виховні методи і гіркі наслідки таких виховних методів. Ще навчаючись у школі, за наказом батька Рашид прив'язав до пояса пістолет. Батько хоче зробити його таким же бандитом, як і він сам. «Дні сестри Рашида стали ще чорнішим. Вона, боячись батька, не могла виходити з кімнати, щоб на неї не дивилися чужі очі»¹.

Таке несправедливе суспільство, аморальне середовище пробуджували в людях пристрасть до недоречних чванств, неуцтва, неприязні, ворожнечі. І Рашида також збивали зі шляху застарілі злоби – вороги батька. «Вони не забули стару неприязнь. Однак, цураючись влади Ради, вони не могли відкрито виступати. Вони хотіли знищити Рашида, використовуючи прийоми»². Ці люди, написавши Рашидові лист, сказали, що прогулянка його сестри з відкритим обличчям, її прихід у клуб, на концерти є розбещеністю, і це глибоко торкнулося самолюбство молодого хлопця, і саме у такий спосіб вони пробудили в ньому почуття гніву і ненависті до своєї сестри. Рашид, уподібнивши кохану дівчину своєї сестри, вбиває її і потрапляє до в'язниці. У в'язниці він міркує, аналізує свої дії і розуміє свої помилки. Письменник, природно описуючи внутрішні хвилювання, розкаяння і зміни Рашида, може запевнити читача в повному очищенні образу. Останніми словами, сказаними ним зі зверненням до жінок в

¹ Сулейман Сані Ахундов. Вибрані твори. Баку, 2005, стор.302

² Там же.

судовій залі, є визнання і вибачення молодого хлопця, який розкався у своїх діях: «Сестри, слід усунути всіх молодих людей і чоловіків, у яких є чорні думки, що перешкоджають вільному життю так само, як мені. І я, розділяючи вашу думку, вимагаю від суду для себе найважчого покарання»¹. Проте, правильний шлях. Основною метою письменника є не лише критика моральних порядків застарілої спільноти чи показ осмислення людиною своїх провин та її зміни. Основна ідея твору С. С. Ахундова полягає в показанні краси нових умов, справедливості та гуманізму нового уряду. Рашид пробув у в'язниці п'ять місяців, після чого його судили. Обласний суд взяв до уваги щире каяття Рашида, його визнання своєї провини, бажання отримати найважче покарання, те, що цей злочин виник внаслідок безпосереднього середовища, умов і отриманого виховання, і призначає Рашидові найлегше покарання, визначене чинним законом. Люди вважали такий вирок дуже справедливим і зустріли його з почуттям задоволеності і радості. Таке завершення подій пов'язані з тенденційною позицією автора і задовольняє оптимістичний пафос твору. Душа навіть найсуворішого злочинця має промінь світла, задатки доброзичливості. Зобов'язання і закони спільноти повинні служити справі перетворення такого променя на яскраве світло, задатків доброзичливості на густе озеленення. За словами письменника, закони нової спільноти ґрунтуються саме на принципах доброзичливості і гуманізму і тому на суди покладено місію, пов'язану з реалізацією таких принципів, а отже, його рішення є справедливими, і народ зустрічає їх з почуттям задоволеності.

У творі Гюльсюм, яка хоче захистити Рашида від поганих вчинків, показує йому правильний шлях. Мати, яка глибоко любить своїх дітей, живе в муках. Половина її життя минула (за старого суспільства) у тривогах і страхах. Мати Гюльсюм задоволена новим урядом, новим життям. Вона розважлива, розумна і чуйна жінка. Її дочка Лейла вийшла заміж за грамотного, культурного хлопця на ім'я Каміль. Коли вона дізналася про те, що її син Рашид почав ставитися до Лейла з підозрою, то у зв'язку з цим, вона сказала: «Синку, не ображайся ... зараз всі ходять відкрито, як Лейла. Не бійся, твоя сестра чесна, непорочна дівчина. Вона нізащо не захоче зробити підлість тобі або своєму чоловікові. Синку, час бандитів минув. Тепер ми стали вільними. Ти знаєш,

¹ Сулейман Сані Ахундов. Вибрані твори. Баку

що я кожний день переживала за твого батька? Боячись ворогів, ми не могли виходити на вулицю вдень, від кожного нічного шереху ми здригалися. Ти сам міг би так спокійно ходити, як зараз?»¹. С. С. Ахундов описує образ Гюльсюм у різних ситуаціях. На початку твору вона – мудрий і турботливий вихователь. Своїми розумними порадами намагається заспокоїти Рашида, відмовити його від поганих намірів. Вона чітко розуміє, що Рашида зіштовхують із правильного шляху вороги його батька (Гочу Садигов). Вони не забувають стару неприязнь. Проте, боячись влади Ради, вони не можуть діяти відкрито – пише письменник. За рахунок вивертів вони хотіли погубити Рашида. У їхніх руках знаряддям помсти стала його сестра»². Гюльсюм не може відмовити сина від поганих намірів. Після того, як Рашид потрапив у в'язницю, щоп'ятниці вона ходила туди, щоб побачитися з сином. Вона стояла годинами перед в'язницею в очікуванні своєї черги. Почувши, що її син не хоче побачитися з нею, вона дуже засмутилася. Письменник описує її відчуття співчутливо, динамічно: «Безпорадна мати притулилась до стіни в'язниці і годинами з її очей текли сльози душевного болю. Інші матері та діти, які прийшли на побачення, співчували їй. Трохи заспокоївши бідолаху, вони відвели її додому. Незважаючи на це, Гюльсюм знову приходила щоп'ятниці в надії, що її син на цей раз змінить своє рішення і зустрінеться з нею або ж візьме принесене нею. Її надія була марною. Її станові співчували навіть охоронці»³.

С. С. Ахундов в особі Лейли описав гірке становище молодих жінок: дівчат і наречених – до квітневого перевороту, а також їх положення після встановлення Радянської влади. Лейла уособлює невістку, яка користується правами, даними жінкам новим співтовариством. За життя батька вона була дівчиною, яку утримували під домашнім арештом, вона не могла виходити з кімнати, ніхто ніколи не питав її думку. Нове співтовариство дало жінкам права нарівні з чоловіками. На відміну від попереднього періоду, тепер вони могли ходити до школи, учитися в інституті чи університеті, відвідувати культурні центри, брати участь у суспільно-культурних заходах. Лейла є узагальнювальним образом таких дівчат. За згодою матері та брата вона вийшла заміж за

¹ Сулейман Сані Ахундов. Вибрані твори. – Баку, 2005. – С. 301.

² Там же. – С. 302.

³ Там же. – С. 306.

культурного і грамотного хлопця на ім'я Каміль. За згодою чоловіка вона стала ходити з відкритим обличчям, відвідувати клуби, вечірки, гуляти. Вона – задушевна подруга. Вона дружить із сусідкою по двору Лією, у якої вона вчиться російській мові. Лейла любить свою подругу як сестру, нічого на приховує від неї, навіть коли Лія зі своїм нареченим пішла на вечірку, вона одягла сукню Лейли і закрилася хусткою. А неосвічені, необізнані люди порушують їхнє спокійне життя і не дають їм жити щасливо. Рашид вбив Лію і цим зробив Лейлу нещасною.

У творі «Честь», написаному з освітньої позиції, описуються трагедії, що сталися внаслідок культурної відсталості, неписьменності та невігластва. Письменник засуджує зазначені особливості як атрибути застарілої спільноти. Проте, у цьому творі тенденція письменника не обмежується критикою лише законами антигуманістичним поведінки спільноти. У творі також простежується й інша мета: довести, що нове співтовариство краще. Саме для того, щоб показати красу нової спільноти, Сулейман Сані відображає негативні сторони старої. Ще в середині ХХ століття Джафар Хандан, що оцінив своєрідність творчості С. С. Ахундова, писав, що Сулейман Сані Ахундов написав кілька творів, щою показати потворність, огидність минулого життя і таким чином, пробудити до нього ненависть, а до нашого нового життя – любов¹.

Твір «Честь» також було написано, щоб пробудити прихильність до нової спільноти, зобразити гуманізм такої спільноти. У творі таку тенденцію художньо подано двома способами:

1. Персонажі твору під час розмови визнають це гідністю. І Гюльсюм, і Рашид згадують, що в минулі часи неможливо було вільно вдихнути: «Боячись ворогів, ми не могли виходити на вулицю вдень, від кожного нічного шереху ми здригалися»². Морально-правові закони нової спільноти вважалися справедливими, гуманістичними. У такому співтоваристві закони захищають матеріальні і моральні свободи громадян, задовольняють їх вимоги. Держава – дбайлива і людяна. Юстиція і судова система у своїй діяльності ґрунтувалися на принципах

¹ Д. Гаджієв. Історія Азербайджанської літератури ХХ століття. Баку, Азербайджанська Університет. 1955, стор 353

² Сулейман Сані Ахундов, Зазначена книга. Стор.301

неупередженості, гуманізму, приймали справедливі, виправдані рішення. Ізолятори та в'язниці були не тільки місцем для відбування покарання, але й виховним, освітнім місцеперебуванням. Там ув'язнені не зазгавали фізичних покарань: з ними поводитися по-людськи. Під час перебування у в'язниці Рашид розмірковував про свої ганебні вчинки: «У в'язниці Рашида посадили в окрему камеру. Він сам був цьому радий, тому що його стан вимагав тиші і самоти ... Усі дні Рашид годинами лежав і був глибоко занурений у свої думки. Він тепер зрозумів, яке це було щастя – свобода ... Він тільки тепер зрозумів яким великим подарунком було світло сонця, що проникає через високе і невелике віконце».

В оповіданні охоронець в'язниці описується доброю людиною. Побачивши сльози, крики матері, серце якої понад усе прагнуло зустрітися з сином, матері, яка засмутилася, дізнавшись, що її син не хоче побачитися з нею, охоронець допомагає їй. Саме завдяки намаганням охоронця мати змогла зустрітися з Рашидом. І суд, описуваний письменником, приймає гуманне рішення щодо Рашида. Вислухавши виступ Рашида, суд глибоко аналізує причини, які спонукали його до скоєння злочину, всебічно вивчає умови, за яких скоєно злочин, чинники, що зумовили його скоєння, і розцінює вбивство людини, вчинене Рашидом, як старий виховний метод. Тому дія (злочин) Рашида карається не смертю, а тюремним ув'язненням. Люди вітають таке рішення суду. Письменник на підставі своїх просвітницьких поглядах пов'язує таке легке покарання, з одного боку, з перемогою нововведень над старим, з іншого боку, гуманної сутністю судової системи нової спільноти і Радянського уряду.

Оповідання «Честь», в якому пропагуються високі просвітницькі думки, за своїми художніми перевагами також є характерним твором. Його сюжет і композиція лаконічні, його мова проста і ясна. Події, що описуються в розповіді, виражають ставлення письменника. Події передаються послідовно, звучать природно і доповнюють одна одну. Характер образів виявляється в діях персонажів. Розповідь має морально-виховний зміст: пробуджує в читачі неприязнь до старого, культурної відсталості, а також почуття прихильності до нововведень і процвітання.

У 1920-их роках однією з подій, які Сулейман Сани Ахундов вітав і пропагував у художніх творах, було поширення освіти в країні. У той період увага, що приділяється розвитку культури і

освіти в країні, задовольняла громадян. Роботи, що проводяться для навчання населення грамоті, усунення культурної відсталості, підвищили дух населення. Це є основним предметом художнього опису в творі «Інфекційна хвороба». Молодий герой твору Джаліл навчався за кордоном і, почувши різні новини про політичну ситуацію на його батьківщині, повертається на батьківщину дуже стурбованим. Однак, після приїзду він бачить зовсім інше. Він гуляє по Баку і зустрічається з різноманітними нововведеннями. Ці нововведення – «квіти освіти» – поширювалися і поширюються від старого до малого. І Джаліл також мобілізує свою силу для поширення цих «квітів освіти». Зіставлення старого життя з новим становить основну сюжетну лінію в творі «Дивись, мене немає», написаному С. С. Ахундовим. Загалом, помилковим буде назвати цей твір «розповіддю для дітей». Події, що описуються в цьому творі, відбувалися не в житті дітей. І головні образи твору не діти, а літні люди. Однак, ці події повчальні. Письменник на прикладі образів узагальнює внутрішнє каліцтво «сором'язливого соціалізму» (Я. Гараєв), недоліки «кампанії культурного навали», що виникли в психології людей.

Ібрагім, один з основних персонажів твору, – молодий чоловік, який бере активну участь у «кампанії культурного навали». Він – справжній пролеткультіст. Поширення культури вбачається тільки у вуличних висловлюваннях «геть чадру». На вулицях він змішується з загонами. Проходячи повз жінок з чадрою, безсоромно кричить «геть чадру» і, сміючись, зриває з їхніх голів чадру.

Звичайно ж, у творах, написаних під впливом політико-ідеологічного клімату, докорінне руйнування старого світу, будівництво нового світу на руїнах і залишках був загальним художньо-естетичним пафосом як для панівної ідеології, так і для літератури, що вважалося «механізмом», «гвинтом» такої ідеології. Комсомольська свідомість у боротьбі за створення «пролетарної культури» перейшла до сильної агітації проти святості за духом, моральності, оскільки багато людей не могли цього прийняти. Протилежною позицією проти такого «нововведення» стали твори деяких письменників. Видний літературознавець Яшар Гараєв говорив правду, що «вульгарну большевицьку ідеологію з боротьбою почали представники дорослого літературного покоління. В основі драми «Лачинське гніздо» (1924), написаної Сулейманом Сани Ахундовим і яка є

першою азербайджанською радянською драмою, лежала саме історична подія, яка нещодавно відбулася, – «Квітневий переворот»¹. У творах письменника потрясіння, суперечності, викликані новою ідеологією, показували настрої народу у формі конкретних розмов. В оповіданні «Дивись, мене немає» один з персонажів говорить: «По-моєму, немає сенсу виходити на вулицю і кричати «геть чадру». Це має прийти саме по собі. Тут потрібна не революція, а йти шляхом еволюції»². Прихильники революційного нововведення мріють зруйнувати і знищити все, що залишилося від минулого (в тому числі і моральні цінності). Ібрагім і його однодумці навіть хотіли скинути шапку або поміняти її на капелюх, щоб позбутися минулого.

В оповіданні внутрішній світ, характер таких образів, як Машаді Сафар, Гулам, бабуся Саліма, відкривається в ставленні до чадри і шапки. Бабуся Саліма не хоче розлучатися з чадрою, а Машаді Сафар – із шапкою. А Гулам – проти і чадри, і шапки. Проте ці причини не є їх справжнім обличчям. Письменник на прикладі образів, поданих як позитивно, так і негативно, відкриває психологію, внутрішні потрясіння, надії і хвилювання, народжені в людях тим періодом і часом, а також смішний характер людей, що говорять як прихильники нововведення, проте внутрішньо пов'язані зі старим. Машаді Сафар представляє себе як «грамотну» людину, яка читає газети та журнали. Він дуже любить політику. Його псевдонім «політик». Однак, він не розуміє політику Радянської влади; цікаво, чому Радянська влада забороняє шапки?! Машаді Сафар відмовляється від Аллаха, пророків, релігії, віросповідання, але не згоден із «шапковою політикою» уряду. Пояснення причини великої прихильності Машаді Сафара до шапки, який відмовився від усього святого, викликає сміх. Виявляється, Машаді Сафар – шапкар, і якщо населення (чоловіча половина) перестане носити шапку або замінить її на інший вид головного убору, то «наш уряд втратить три мільйони манат на рік»³.

Машаді Сафар оцінює нововведення, що відбуваються в суспільстві, з боку своєї особистої вигоди. На вигляд він прихильник знімання чадри. Під час розмови каже: «Я не реакціонер, я прихильник усунення чадри. Своєї дружині Сакіні я

¹ Яшар Гараєв. История: зблизи и далека. – Баку, 1996. – С. 483.

² Сулейман Сани Ахундов. Избранные произведения. – Баку, 2005. – С. 326.

³ Там же. – С. 329.

один раз сказав: «дружино, викинути це спадщина», однак, вона сама не викидає. Совість не дозволяє мені застосовувати насильство до жінок»¹. Однак, за діями і міркуваннями Машаді Сафар – реакціонер і жорстока людина. Коли йому поставили питання: «А совість вам дозволяє бити жінку?», він сказав: «Товаришу, це потрібно, бо жіночий рід, як діти. Одне слово на них діє, іноді і побити треба»². Отже, спливає неуцтво і неосвіченість Машаді Сафара. Хоча він представляє себе прихильником нововведень, його консерватизм виявляється більше. Він бачить вільне життя людей в суспільстві, хоче показати себе політиком, а насправді ставиться до нововведень з погляду своєї вигоди, і не розуміє важливість і мету таких нововведень.

Між творами літератора, в яких засуджували минулий експлуатаційний світ, особливе місце займає твір «Молода друкарка і старий письменник». Героїня твору – вісімнадцятирічна Наргіз. Письменник зображує її з глибокою симпатією і любов'ю: «Це чарівна дівчина вісімнадцяти років. Вона не знає минулого, не бачила життя, не ховалася в чадру, не знає молу, нащадків, не знає згубних, гнилих, як тимчасовий шлюб, слів. Одним словом, вона – дитя Ради»³.

Ця дівчина, описана письменником з великою любов'ю, є вихованцем соціалістичного співтовариства. Вона культурна і вихована. Любить свою професію. Грамотна. Працює друкаркою в азербайджанському видавництві. Виявляє дбайливе ставлення до людей старших за неї і літніх. Звичайно ж, духовна краса незалежно від періоду життя завжди вважалася основною рисою тюрксько-азербайджанських дівчат. Однак, за словами письменника, умови для вияву таких духовних якостей, створило соціалістичне співтовариство. У минулому ці якості не могли так повно виявитися. Підлітки, такі як Наргіз, не знають про минуле темне життя і не бачили такого середовища. У творі описується минуле життя старого письменника і гірка доля дівчат того часу, життя, яке не бачила Наргіз. Читаючи цей твір, Наргіз шкодує, обурюється. Описуючи минуле життя, С. С. Ахундов, представляє красу нової спільноти. Старий письменник говорить Наргіз: «Для

¹ Сулейман Сани Ахундов. Избранные произведения. – Баку, 2005. – С. 330.

² Там же.

³ Там же. – С. 331.

того, щоб оцінити сьогоденнє красиве і радісне життя, необхідно вивчити життя в нестачі»¹.

Твір закінчується публіцистичним висновком про переваги нової спільноти і задоволеність від спільноти: «за п'ятнадцять років Рада набагато просунула і підвищила Азербайджан. Соціалістичний лад нашої країни, соціалістична культура далеко назад відсунули життя в нужді... Сьогодні, діти Ради, такі, як Наргіз, вивчають життя в нужді, минулу темряву тільки за книгами і в музеях»¹.

Отже, у творах С. С. Аундова, написаних для дітей і підлітків, світлі сторони сучасного життя зіставляються з минулим і царством темряви. У творах, написаних у 1920-1930 роках, письменник вітає нове життя і закликає читачів пізнати ціну цьому життю. За словами автора, для того, щоб ясно побачити красу нового життя, також необхідно побачити минуле. У творах літератора дуже часто «нове» порівнюється зі «старим» і основний пафос цих творів становить критика минулого й схвалення нового.

Стаття надійшла до редакції 24.02.2011

У. МЕДЕТОВА

ИЗОБРАЖЕНИЕ СТАРОЙ И НОВОЙ ЖИЗНИ В РАССКАЗАХ С.С.АХУНДОВА

Как и многие писатели XX века, Сулейман Сани Ахундов в своих произведениях критиковал старые обычаи и традиции, которые препятствовали культурному развитию народа и пропагандировал новые правила жизни. В его произведениях новая жизнь сопоставляется старому обществу. Чтобы показать новую жизнь, писатель выявляет убожество устаревшего общества. Все это нашло отражение в рассказах «Честь», «Заразная болезнь», «Это не по мне», «Молодая машинистка и старый писатель». В статье анализируются эти рассказы, и выявляется отношении С.С.Ахундова к старой и новой жизни.

Ключевые слова: произведение, старая жизнь, новая жизнь, традиции.

U. MEDETOVA

OLD AND NEW DESCRIPTION OF THE LIFE IN SULEYMAN SANI AKHUNDOV'S (PH) STORIES

Like other writers of the XXth century Suleyman Sani Akhundov critics the old customs which disturd to the people's cultural life and propagates the rules of the new life. The new life considirat described with compare in his stories. To show the beauty of the new life the writer shows the distormity of the old time. All these we can see the writers «Namus», «Yolukhma» stories. In the article those stories and discussed S.Sani Akhundov (ph)'s old and new attitude to the life are cleared.

¹ Там само. – С. 332.